

Демократичні орієнтири становлення суб'єктності студентів у навчально-професійній взаємодії

На сучасному етапі суспільного розвитку Україна взяла курс на євроінтеграцію. Цей процес супроводжується перебудовою системи освіти відповідно до вимог Болонської декларації. Одним із пріоритетних напрямів освітньої політики є стимулювання самовдосконалення людини, її самоперетворення й саморозвиток на всіх етапах неперервної освіти. Реалізація цього напрямку у вищій школі базується на суб'єктному підході. Суть його полягає в тому, що майбутній фахівець розглядається як цілісний самоорганізований суб'єкт навчально-професійної діяльності. Педагогічна доцільність використання цього підходу зумовлена індивідуальними властивостями особистості студента, які визначають міру її свободи, гуманності й життєтворчості й становлять ядро культури майбутнього фахівця.

У філософії і психології під суб'єктом усталено розуміють індивіда, який, володіючи свідомістю й волею і активно діючи, змінює себе й інших людей. Відповідно до цього у вищій школі дедалі частіше головним завданням професійної підготовки майбутніх фахівців ставлять формування їхніх особистісних і професійних якостей. Однак у масовій освітній практиці виконання цього завдання нерідко ігнорується через розуміння суб'єктності студента з позиції його активності як лише акумулятора професійних знань, умінь і навичок. При цьому надто обмежена спрямованість педагогічних дій на саморозуміння, самореалізацію, самоствердження, саморозвиток і самооцінку студента в процесі навчально-професійної діяльності зумовлює формування його ідеалу як слухняного, реактивного виконавця волі викладача. По суті це і становить головну детермінанту авторитарної педагогіки, що міцно вкорінилася на теренах радянської системи освіти. Її альтернативою нині має стати демократична педагогіка.

Центральною проблемою демократичної педагогіки є пошук шляхів, способів і засобів формування вільної, самостійної і відкритої для співпраці, відповідальної, творчої, культурної й громадсько активної людини з установленими моральними принципами. Відповідно до цього можна виокремити особистісні, соціальні і політичні властивості студента. До особистісних суб'єктивних ознак належать самостійність (совість, раціональність, рефлексія, свобода, відповідальність, гідність), самоперетворення (самопроекування, самоконтроль, самовиховання), самовдосконалення (віра, активне прагнення до добра, подолання внутрішнього зла), любов (співчуття, емпатія, допомога, милосердя); до соціальних – солідарність (подолання егоїзму, довірливість, взаємодопомога, толерантність, дружба, згуртованість, комунікативна відвертість), оптимізм (перетворення ментальності – від життєвої стратегії уникнення невдачі до життєвої стратегії досягнення успіху), професіоналізму (формування професійної компетентності на засадах добросовісності, старанності, ініціативності, працьовитості, відповідальності), патріотизму (формування моральної поведінки, сімейних цінностей і громадянського обов'язку); до політичних – законопослушність (знання і виконання законів, розуміння правової суті держави, наявність тих або інших переконань щодо ідеального державного устрою), активність (усвідомлення й оформлення своїх політичних інтересів, ухвалення чітких політичних настанов і перетворення їх в непохитні принципи, участь в політичних подіях), політична віра й міць (стійкість і раціональність політико-ідеологічної орієнтації). Формування наведених суб'єктивних властивостей студента має стати стратегією пошуку й упровадження в навчально-виховний процес ВНЗ особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. За таких умов викладач перетворюється на соціального архітектора способу життя студентів, який у процесі співпраці, сумісної діяльності допомагає знайти їм свій шлях у переповненому суперечностями світі.

Відповідно до цього в організації взаємин викладачів і студентів доцільно: 1) активізувати взаємодію факторів «провідності» і співпраці при

організації педагогічного процесу; 2) формувати в студентів почуття професійної соборності з викладачами; 3) долати рецидиви авторитарних форм педагогічного впливу; 4) орієнтувати педагогічне спілкування на зрілу особистість із розвинутою самосвідомістю; 5) опиратися на професійний інтерес студентів; 6) залучати студентів до різних форм дослідницької діяльності; 7) створювати умови для підвищення громадсько-політичної активності студентів; 8) забезпечувати наукове партнерство студентів і викладачів; 9) реалізовувати систему неофіційних, нерегламентованих взаємин викладачів і студентів; 10) брати участь в студентському дозвіллі.

Кожен із наведених пунктів запропонованих вимог узгоджується з міждисциплінарною концепцією самоорганізації (синергетики), яка сформульована стосовно системи освіти О. Князевою та С. Курдюмовим так: «Процедура навчання... - це не перекладання знань з однієї голови в іншу, не повідомлення, просвіта й подання готових істин. Це – нелінійна ситуація відкритого діалогу, прямого й зворотного зв'язку, солідаристичної освітньої пригоди, потрапляння внаслідок розв'язання проблемних ситуацій, в один самоузгоджений темп освіти» [1, с. 72]. Дотримання окреслених вимог і синергетичного підходу до організації навчально-професійної взаємодії має здійснюватися за принципами нормування педагогічної діяльності викладача, спрямованої на становлення суб'єктності студента: презумпції людської гідності (заборона маніпулювання студентом, надання йому права й можливостей самостійно реагувати на обставини); культуропритетності (створення особливої атмосфери творчості з використанням соціокультурного контексту); двохдомінантності (ціннісно-змістова рівність і взаємозміна викладача й студента); педагогічної підтримки (надання допомоги студенту в подоланні труднощів); адаптивності (пристосування викладача до студента та його особистісного й професійного розвитку).

Література

1. Князева Е. И. Антропный принцип в синергетике / Е. И. Князева, С. П. Курдюмов // Вопросы философии. – 1997. – №3. – С. 72.